

สมอพิเภก

ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Terminalia bellirica* (Gaertn.) Roxb.

วงศ์ : Combretaceae

ชื่ออื่น : ลัน สมอแหน แหน แหนขาว แหนคัน สะกู่

ลักษณะทั่วไป : เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ เป็นไม้ผลัดใบ มีความสูงราว 15-35 เมตร ลักษณะ เป็นทรงเรือนยอดกลมแผ่กว้างและค่อนข้างทึบ มีลำต้นเปลาตรง โคนต้นมักขึ้นเป็นพูพอน เปลือกต้นมี สีเทาอม น้ำตาลหรือเป็นสีดำๆ ค้างๆ เป็นแห่งๆ เปลือกต้นค่อนข้างเรียบหรือแตกเป็นร่องเล็กๆ ไป ตามยาวของต้น เปลือกด้านในมีสีเหลือง ส่วนกิ่งอ่อนและยอดอ่อนจะมีขนอยู่ประปราย ใบ เป็นใบเดี่ยว ติดเวียนกันเป็นกลุ่มตามปลายกิ่ง ลักษณะของใบเป็นทรงรูปรีแกมรูปไข่หัวกลับ มีความกว้างประมาณ 9-15 เซนติเมตร และยาวประมาณ 13-19 เซนติเมตร โคนใบสอบมาสู่ก้านใบ และส่วนที่ค่อนข้างมนปลายใบจะผายกว้าง ขอบใบเรียบ ที่ปลายสุดของใบจะหยักคอดเป็นติ่งแหลมสั้นๆ เนื้อใบค่อนข้างหนา ผิวใบมีเส้นแขนงใบโค้งอ่อนประมาณ 6-10 คู่ เส้นใบเป็นแบบร่างแหเห็นได้ชัดเจนทางด้านท้องใบ ท้องใบมีสีจางหรือสีเทา มีขนนุ่มๆ คลุมอยู่ ส่วนหลังใบมีสีเขียวเข้มและมีขนสีน้ำตาลกระจายอยู่ทั่วไป แต่ใบทั้งสองด้านขนจะหลุดร่วงออกไปเองเมื่อใบแก่จัด และก้านใบมีความประมาณ 4-6 เซนติเมตร ที่บริเวณกึ่งกลางก้านจะมีต่อมหรือตุ่มหูดอยู่ 1 คู่ ดอกออกเป็นช่อเดี่ยวๆ แบบหางกระรอกตามง่าม ใบหรือรอยแผลใบตามกิ่ง ปลายช่อดอกจะห้อยย้อยลง ช่อมีความยาวประมาณ 10-15 เซนติเมตร ดอก มีขนาดเล็กสีขาวอมเหลือง ดอกตัวผู้ ส่วนใหญ่จะอยู่ตามปลายช่อ ส่วนดอกสมบูรณ์เพศจะอยู่ตามโคนช่อ ส่วนกลีบฐานดอกจะมีกลีบ 5 กลีบ โคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยเล็กๆ และทั้งหมดมีขนอยู่ทั่วไป โดยเกสรตัวผู้จะมีอยู่ด้วยกัน 10 อัน เรียงซ้อนกันอยู่เป็นสองแถว ส่วนรังไข่ค่อนข้างแป้น ภายในมีช่องเดียวและมีไข่อ่อนอีก 2 หน่วย หลอดท่อรังไข่มีหลอดเดียว ผล เป็นรูปทรงกลมหรือกลมรี มีความกว้างประมาณ 1.5-2 เซนติเมตร และยาวประมาณ 2.5-3 เซนติเมตร มีสัน 5 สัน ผิวภายนอกปกคลุมไปด้วยขนสีน้ำตาลอยู่หนาแน่น ผลมักจะออกรวมกันเป็นพวงโตๆ ผลอ่อนมีรสเปรี้ยว ส่วนผลแก่มีรสเปรี้ยวฝาด หวาน (ฝาดแบบสุขุม) เมล็ดเดี่ยวแข็ง เมล็ดในมีรสฝาด

การกระจายพันธุ์ : สามารถขึ้นได้ทั่วไป ตามป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณทางภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก และทาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 100-400 เมตร ส่วนทางภาคใต้มักจะ พบขึ้นตามป่าดงดิบ

ออกดอก :

การขยายพันธุ์ : ขยายพันธุ์ด้วยวิธีการอาศัยเพศด้วยการเพาะเมล็ด และขยายพันธุ์ด้วยวิธีไม่อาศัยเพศโดยวิธีการปักชำและการตอนกิ่ง

ประโยชน์ : ส่วนที่นำมาใช้เป็นยาสมุนไพรเพื่อรักษาอาการต่างๆ ได้แก่ ผลอ่อน ผลแก่ ดอก ใบ เปลือก แก่น ราก และเมล็ดใน ผลอ่อน แก้ไข้เพื่อเสมหะ และไข้เจือลม เป็นยาระบาย ยาถ่าย ผลแก่ แก้เสมหะจุกคอ ทำให้ชุ่มคอ แก้โรคตา แก้อาการกำเริบ บำรุงธาตุ แก้ไข้ แก้วริดสีดวง แก้อังธรรวมท้องเดิน รักษาโรคท้องมาน เมล็ดใน แก้บิด แก้บิดมูกเลือด ประเทศพม่าใช้ผลแห้งรักษาอาการไอ และโรคตา ในอินโดจีนใช้เป็นยาฝาดสมาน และยาบำรุง ผลสดเป็นยาถ่าย ตำรายาไทย สมอพิเภก จัดอยู่ใน “พิกัดตรีผลา” คือการจำกัดจำนวนผลไม้ 3 อย่าง มี ลูกสมอพิเภก ลูกสมอไทย ลูกมะขามป้อม สรรพคุณแก้ปิตตะ วาตะ เสมหะ ในกองธาตุ กองฤดู กองอายุ และกองสมุฏฐาน “พิกัดตรีสมอ” คือ การจำกัดจำนวนสมอ 3 อย่างมี ลูกสมอพิเภก ลูกสมอไทย ลูกสมอเทศ สรรพคุณแก้ เสมหะ บำรุงธาตุ แก้ไข้ ผายธาตุ รู้ถ่ายรู้ปัดเอง นอกจากนี้บัญชียาจากสมุนไพร: ที่มี การใช้ตามองค์ความรู้ดั้งเดิม ตามประกาศ คณะกรรมการแห่งชาติด้านยา (ฉบับที่ 5) ปรากฏการใช้สมอพิเภกในยารักษากลุ่มอาการทางระบบไหลเวียนโลหิต (แก้ลม) มีส่วนประกอบของสมอพิเภก ร่วมกับสมุนไพรชนิดอื่นๆ ในตำรับ”ยาหอมนวโกฐ” มีสรรพคุณในการแก้ลมวิงเวียน คลื่นเหียน อาเจียน แก้ลมจุกแน่นในอกของผู้สูงอายุ แก้ลมปลายไข้ (หลังจากฟื้นไข้แล้วยังมีอาการ เช่น คลื่นเหียน วิงเวียน เบื่ออาหาร ท้องอืด อ่อนเพลีย)

ลักษณะวิสัย

ลำต้น

ดอก

ผล

ผลแห้ง